

УДК 004.89:351.86

ЛАНДЕ Д.В., доктор технічних наук, професор, керівник Наукового центру інформатики і права Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України», завідувач кафедри НН ФТІ КПП ім. Ігоря Сікорського.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3945-1178>

ДАНИК Ю.Г., доктор технічних наук, професор, професор кафедри НН ФТІ КПП ім. Ігоря Сікорського.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6990-8656>

ФУРАШЕВ В.М., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, перший заступник директора Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7205-724X>

ВИЯВЛЕННЯ ТА АНАЛІЗ КОНФЛІКТІВ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ СФЕРІ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3\(54\).340453](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3(54).340453)

Анотація: У статті розглядається комплекс конфліктів, що виникають у нормативно-правовій, особливо законодавчій сфері внаслідок застосування технологій штучного інтелекту (ШІ), зокрема в процесах правотворчості, державного управління та правозастосування. Автори систематизують ці конфлікти за рівнями — міжособистісним, інституційним, системним та міжнародним — і виділяють ті з них, які є специфічними саме для ШІ, а не просто для автоматизації. Особлива увага приділяється таким унікальним характеристикам ШІ, як самонавчання, “чорний ящик”, генерація нового змісту, адаптивність та автономність, які породжують нові правові виклики. У контексті цих викликів у статті розкривається нова наукова парадигма — конфліктологія ШІ, яка фокусується на вивченні специфічних форм соціально-правових конфліктів, що виникають виключно через унікальні властивості інтелектуальних систем. На основі цього аналізу пропонується набір семи структурованих промптів для виявлення потенційно конфліктогенних норм у законопроектах. Кожен промпт побудований відповідно до фреймворку безкодового програмування, що включає формалізовані логічні примітиви: “Умова”, “Цикл” та “Функція”. Цей підхід дозволяє перетворити природну мову на інструмент системного правового контролю. Наведено приклади застосування промптів до реальних документів, зокрема законопроекту Української студентської ліги та “Білої книги з регулювання ШІ в Україні”, що підтверджує практичну цінність запропонованої методології. Результатом є комплексна система парламентського контролю за ШІ, заснована на семантичному інжинірингу та прозорих логічних конструкціях.

Ключові слова: штучний інтелект, правові конфлікти, законодавство, правотворчість, промпт-інжиніринг, безкодове програмування, “чорний ящик”, алгоритмічна дискримінація, галюцинації ШІ, парламентський контроль, прозорість рішень, етичні ризики ШІ, конфліктологія ШІ.

Summary: The article examines a range of conflicts emerging in the legislative sphere due to the application of artificial intelligence (AI) technologies, particularly within lawmaking, public administration, and law enforcement processes. The authors systematize these conflicts across different levels — interpersonal, institutional, systemic, and international — and specifically identify those that are unique to AI, rather than merely stemming from general automation. Particular attention

is paid to the unique characteristics of AI, such as self-learning, the “black box” problem, generation of new content, adaptability, and autonomy, which give rise to novel legal challenges. Within this context, the article introduces a new scientific paradigm — AI conflictology—focused on studying specific forms of socio-legal conflicts that arise exclusively due to the unique properties of intelligent systems. Based on this analysis, a set of seven structured prompts is proposed for identifying potentially conflict-prone provisions in draft legislation. Each prompt is constructed according to a no-code programming framework, incorporating formalized logical primitives: “Condition”, “Loop”, and “Function”. This approach enables the transformation of natural language into a tool for systematic legal oversight. Examples of applying these prompts to real-world documents, including a draft law by the Ukrainian Students' League and the “White Paper on AI Regulation in Ukraine” are provided, confirming the practical value of the proposed methodology. The result is a comprehensive system of parliamentary oversight over AI, grounded in semantic engineering and transparent logical constructs.

Keywords: artificial intelligence, legal conflicts, legislation, lawmaking, prompt engineering, no-code programming, black box, algorithmic discrimination, AI hallucinations, parliamentary oversight, decision transparency, ethical risks of AI, AI conflictology.

Вступ

Постановка проблеми. Застосування штучного інтелекту (ШІ) у сфері законодавства та державного управління набуває дедалі більшого поширення, від автоматизації адміністративних процедур до використання генеративних моделей для підготовки законопроектів. Однак цей технологічний прогрес супроводжується серйозними правовими, етичними та інституційними викликами, які можуть підривати основи демократичного правління, принципи справедливості та захисту прав людини. У той час як деякі проблеми, пов’язані з автоматизацією, відомі давно, технології ШІ, зокрема великі мовні моделі (LLM), вносять нові, специфічні ризики, пов’язані з їхньою автономністю, непрозорістю, здатністю до навчання на даних та генерації нового змісту.

У цьому контексті виникає нагальна потреба в системному підході до виявлення та аналізу потенційних конфліктів, які можуть бути спровоковані впровадженням ШІ в законодавчу систему. Конфлікт у цьому розумінні розглядається не як просто технічна помилка, а як результат взаємодії між різними суб’єктами — громадянами та державою, владами, інституціями, поколіннями, — де втручання ШІ змінює баланс прав, відповідальності та легітимності. Особливо критичним є те, що багато таких конфліктів мають прихований характер і можуть залишатися непоміченими до моменту реалізації, коли їх наслідки вже стають необоротними. Саме тому в останні роки починає формуватися нова наукова парадигма — конфліктологія штучного інтелекту, яка фокусується на вивченні специфічних форм соціально-правових конфліктів, що виникають виключно через унікальні властивості ШІ, такі як самонавчання, генерація нового змісту, автономність та непрозорість логіки прийняття рішень. Ця дисципліна виходить за межі традиційної юридичної теорії, поєднуючи інсайти з правознавства, філософії технологій, політології та комп’ютерних наук.

У цій статті розглядається не лише широкий спектр конфліктів, пов’язаних із застосуванням ШІ в законодавстві, а й чітко відокремлюються ті, що є специфічними для ШІ, тобто ті, які не можуть виникнути в системах, що базуються на простій автоматизації чи жорсткому програмуванні. Такі конфлікти включають, зокрема, відтворення історичної дискримінації через навчання на упереджених даних, генерацію “фейкових” правових посилянь (галюцинації), автоматичне формування законодавчих пріоритетів без політичного контролю, а також закріплення тимчасових соціальних патернів як постійних правових норм. Ці явища формують ядро конфліктології ШІ як окремого напрямку дослідження.

Результати аналізу наукових публікацій. Теоретична база статті спирається на міжнародні дослідження з регулювання ШІ, зокрема на праці [1], в якій аналізуються етичні ризики алгоритмічного управління, та [2], в якій досліджується проблема “чорного ящика” в державному секторі. Важливим джерелом є також Зелена книга Європейської комісії [3], яка вперше системно визначила рівні ризику від застосування ШІ, та Рамкова конвенція Ради Європи з ШІ [4], що закладає основи міжнародного правового контролю. У вітчизняному контексті враховуються аналітичні матеріали Міністерства цифрової трансформації України, зокрема “Біла книга з регулювання ШІ в Україні” [5] а також ініціативи громадських організацій, зокрема Української студентської ліги. Ці документи демонструють як потенціал, так і ризики впровадження ШІ в правову сферу, але часто не містять глибокого аналізу конфліктогенних механізмів. Додатково враховуються дослідження з гуманітарних наук, зокрема роботи [6] щодо “суспільного капіталізму”, яка розкриває механізми експлуатації даних, та дослідження [7] про “алгоритмічну кривду”, що підтверджують важливість правового контролю над автоматизованими системами. Також варто зазначити роботи щодо прозорості алгоритмів [8] та про ризики генеративного ШІ у правових системах, які підсилюють аргументацію щодо необхідності проактивного парламентського контролю [9].

Метою цієї статті є комплексний аналіз конфліктів у законодавстві, пов’язаних із застосуванням ШІ, з акцентом на тих, що є специфічними саме для інтелектуальних систем, а не для загальної автоматизації. Для цього пропонується класифікація конфліктів за рівнями та сферами, а також виділення ключових характеристик ШІ, що породжують унікальні правові ризики. Далі у статті розробляється практичний інструментарій — набір структурованих промптів, побудованих за принципами безкодового програмування, — який може використовуватися парламентськими аналітиками, юристами та полісі-мейкерами для проактивного виявлення конфліктогенних норм у законопроектах. Цей підхід не лише підвищує ефективність правового аналізу, але й відкриває нову дисципліну — “логіку промптів”, — яка дозволяє трансформувати природну мову в формалізовану систему контролю за ШІ.

Виклад основного матеріалу

Конфлікти, пов’язані із застосуванням штучного інтелекту в законодавстві: до формування конфліктології ШІ

Застосування штучного інтелекту (ШІ) у сфері законодавства та правотворчості породжує широкий спектр конфліктів, які виходять за межі традиційних правових колізій і потребують системного наукового осмислення. У контексті розвитку цифрового державотворення, впровадження генеративних моделей у державне управління та використання алгоритмічних систем для підготовки законопроектів, виникає нагальна потреба у визначенні та класифікації конфліктів, що є специфічними саме для інтелектуальних систем, а не просто для автоматизації. Такий підхід лежить в основі нової наукової парадигми — конфліктології штучного інтелекту, яка фокусується на вивченні правових, етичних та інституційних колізій, що виникають внаслідок унікальних характеристик ШІ: самонавчання, непрозорості логіки прийняття рішень (“чорний ящик”), генерації нового змісту, адаптивності та автономності.

Аналіз конфліктів доцільно проводити за рівнями їх виникнення — міжособистісним, інституційним, системним та міжнародним — з акцентом на суб’єктний склад конфлікту. Саме визначення суб’єктів, між якими виникає

протилежність, дозволяє уникнути декларативності і зосередитися на конкретних правовідносинах, що підпадають під ризик порушення через втручання ІІІ.

На міжособистісному рівні найбільш гострим є конфлікт між громадянами та державою, який виникає через застосування ІІІ в адміністративних процесах. До нього належать: непрозорість рішень, що призводить до неможливості їх оскарження; алгоритмічна дискримінація на основі упереджених даних; відсутність механізмів пояснення рішень, що порушує право на справедливий суд; та автоматизація виявлення правопорушень із використанням неточних або застарілих даних. Ці конфлікти набувають особливої гостроти, коли рішення, що впливають на основні права особи (наприклад, у сфері соціального забезпечення чи міграції), приймаються без участі людини і без можливості їх ефективного оскарження.

На інституційному рівні конфлікти виникають між різними гілками влади та державними органами. Серед них — конфлікт легітимності щодо того, хто є справжнім суб'єктом прийняття рішень: людина чи машина; розбіжності між законодавчою та виконавчою владою щодо контролю над впровадженням ІІІ; конфлікт між судовою та адміністративною владою через неможливість пояснити логіку алгоритмічних рішень; а також конфлікт між центральними та місцевими органами влади, коли централізовані ІІІ-системи нав'язують рішення, порушуючи принципи децентралізації та місцевого самоврядування. Ці колізії ставлять під загрозу рівновагу влад, принцип підзвітності та верховенство права.

На рівні саме законодавства та правотворчості виникають конфлікти, що стосуються внутрішньої логіки правової системи. Серед них — протиставлення правової та технічної логіки, коли ІІІ “оптимізує” норми, змінюючи їх правове значення; конфлікт між традиційними правовими принципами (наприклад, правами людини) та алгоритмічними рекомендаціями, що можуть їх порушувати; конфлікт між вимогою прозорості та комерційною таємницею приватних розробників ІІІ; а також конфлікт між швидкістю генерації законопроектів ІІІ та їхньою юридичною якістю, що призводить до появи правових лазівок та внутрішніх суперечностей.

На системному рівні виникають структурні конфлікти, що загрожують самій основі правової держави. Це — конфлікт легітимності демократії, коли виникає питання, чи залишається народ джерелом влади, чи цю роль починає виконувати алгоритм; конфлікт між людиною та машиною в ролі законодавця, коли депутати втрачають контроль над процесом формування політики; а також конфлікт між національним суверенітетом та транснаціональними ІІІ-платформами, коли держава використовує технології, розроблені іноземними компаніями, що може впливати на зміст національного законодавства.

На міжнародному рівні конфлікти виникають між національним законодавством та міжнародними стандартами, зокрема у разі порушення положень GDPR, Рамкової конвенції Ради Європи з ІІІ чи інших міжнародних договорів. Також актуалізується конфлікт між державами через “цифрову агресію” — використання ІІІ для дезінформації, втручання у вибори чи кібератак, що вимагає формування нових правових механізмів колективної відповіді.

Важливо підкреслити, що не всі конфлікти, пов'язані з автоматизацією, є специфічними для ІІІ. Прості системи, такі як бази даних або електронні форми, не мають здатності до навчання, генерації нового змісту чи автономного прийняття рішень. Тому конфліктологія ІІІ повинна фокусуватися лише на тих колізіях, які виникають виключно завдяки унікальним характеристикам інтелектуальних систем. До таких специфічних для ІІІ конфліктів у сфері законодавства можна віднести:

1. Конфлікт через відтворення історичної дискримінації – ШІ, навчаючись на історичних даних, може виявляти та закріплювати системну несправедливість, наприклад, щодо етнічних меншин чи осіб з низьким доходом, що призводить до нерівного застосування норм. Це неможливо для статичних систем, але є притаманним для моделей, здатних виявляти приховані патерни.

2. Конфлікт через “чорний ящик” — неможливість пояснити логіку рішення, прийнятого нейромережею, створює ризик порушення права на справедливий суд і підриває принцип підзвітності. Це є наслідком складної внутрішньої архітектури ШІ, яка не підлягає інтерпретації.

3. Конфлікт через генерацію “фейкових” правових норм – генеративні моделі (LLM) мають тенденцію до галюцинацій, тобто створення неіснуючих посилань, вигаданих судових рішень чи вигаданих конституційних норм, що може ввести в оману парламентських аналітиків і депутатів.

4. Конфлікт через адаптивну зміну інтерпретації законів – ШІ, який використовується для тлумачення норм, може змінювати свою інтерпретацію з часом через навчання на нових даних, що порушує принцип передбачуваності права.

5. Конфлікт через алгоритмічне прогнозування “потенційних порушників” — використання кореляцій для визначення “груп ризику” призводить до превентивної дискримінації, коли особи підлягають посиленому контролю не за фактом порушення, а за статистичними оцінками.

6. Конфлікт через автономне формування законодавчих пріоритетів – ШІ може аналізувати соціальні мережі та пропонувати зміни в законодавстві, ґрунтуючись на цифровому “шумі”, а не на реальних політичних пріоритетах суспільства, що призводить до втрати демократичного контролю.

7. Конфлікт через “переоптимізацію” правових норм – ШІ, намагаючись максимізувати ефективність чи економію, може пропонувати скасування або скорочення гарантій, не розуміючи їхньої правової та моральної цінності, що веде до технологічного утилітаризму.

Таким чином, конфліктологія ШІ як наукова дисципліна повинна не лише фіксувати наявні колізії, а й передбачати потенційні конфлікти на ранніх етапах правотворчості, визначаючи чіткі пари суб’єктів, між якими вони виникають. Це дозволяє перейти від описової аналітики до проактивного правового контролю, що є необхідною умовою збереження демократичних принципів, верховенства права та захисту прав людини в епоху штучного інтелекту.

Первинні промпти для виявлення конфліктів, пов’язаних із застосуванням штучного інтелекту

На основі систематизації конфліктів, специфічних для штучного інтелекту, та їхньої класифікації за суб’єктними парами, у статті розроблено практичний інструментарій для проактивного виявлення потенційно конфліктогенних положень у законопроектах та чинних правових актах. Цей інструментарій у формі семи структурованих промптів розрахований на використання парламентськими аналітиками, депутатами, профільними комітетами та експертними радами як засіб правового контролю за впровадженням ШІ в законодавчу систему. Кожен промпт побудовано як інструмент конфліктологічного аналізу, спрямований на виявлення не просто технічних недоліків, а саме правових колізій, що виникають внаслідок унікальних характеристик ШІ — таких як самонавчання, генерація нового змісту, автономність, непрозорість

логіки прийняття рішень (“чорний ящик”) та здатність до прогнозування на основі кореляцій.

Промпти розроблені з урахуванням того, що конфлікт у сфері застосування ШІ завжди є результатом взаємодії між конкретними суб’єктами права. Тому кожен промпт чітко визначає пару суб’єктів, між якими може виникнути конфлікт, що дозволяє уникнути абстрактних оцінок і зосередитися на реальних правовідносинах. Цей підхід забезпечує не лише точність аналізу, але й підсилює легітимність парламентського контролю, оскільки кожен ризик може бути інтерпретований як потенційне порушення прав певної групи або інституції.

Нижче наведено сім промπτів, кожен з яких відповідає одному з ключових типів конфліктів, виявлених у рамках конфліктології ШІ. Ці промпти призначені для використання з генеративними моделями штучного інтелекту (наприклад, ChatGPT, Gemini тощо) і можуть застосовуватися як на етапі попереднього аналізу законопроектів, так і для моніторингу реалізації чинних законів. Їхня мета — виявити приховані конфлікти, які можуть залишитися непоміченими при традиційному юридичному аналізі, але мають потенційно серйозні наслідки для демократичного контролю, прав людини та верховенства права.

1. Промпт для виявлення упередженості через навчання ШІ на дискримінаційних даних. Сторони конфлікту: Громадяни (меншини) і держава: *“Проаналізуй цей законопроект/норму з точки зору можливого відтворення історичної дискримінації. Чи містяться в ньому положення, які можуть призвести до нерівного застосування щодо певних соціальних, етнічних, гендерних чи регіональних груп, особливо якщо передбачається використання штучного інтелекту для його реалізації? Наведи конкретні положення та поясни потенційний механізм дискримінації.”*

2. Промпт для виявлення втрати політичного контролю через автономне формування законів ШІ. Сторони конфлікту: Парламент і виконавча влада / ШІ: *“Чи передбачає цей законопроект автоматичне або автономне формування норм, політик чи адміністративних рішень за допомогою штучного інтелекту без прямого затвердження парламентом? Чи є ризик передачі функцій законотворчості або стратегічного планування системі ШІ, що обмежує демократичний контроль? Якщо так — вкажи конкретні статті та запропонуй механізм відновлення підзвітності.”*

3. Промпт для виявлення “чорного ящика” та відсутності обґрунтування рішень. Сторони конфлікту: Судова влада і адміністративна влада: *“Чи передбачає реалізацію цього закону використання штучного інтелекту для прийняття індивідуальних рішень (наприклад, про надання субсидій, депортацію, штрафи)? Чи забезпечує закон можливість повного пояснення такого рішення для оскарження в суді? Якщо ні — вкажи статті, що створюють ризик порушення права на справедливий суд.”*

4. Промпт для виявлення галюцинацій та фейкових правових посилань. Сторони конфлікту: Депутати та генеративний ШІ: *“Перевір усі правові посилання, судові прецеденти та конституційні норми, зазначені в цьому документі. Чи є серед них вигадані (hallucinated) посилання, яких не існує в офіційних джерелах права? Особливо зверни увагу на формулювання типу “як зазначено у рішенні Конституційного Суду від...”, “відповідно до статті X закону Y”. Перевір кожне твердження на достовірність.”*

5. Промпт для виявлення переоптимізації норм заради “ефективності”. Сторони конфлікту: Правова спільнота та технократична логіка ШІ: *“Чи містяться в цьому законопроекті положення, які можуть бути результатом “оптимізації” за*

критеріями ефективності, швидкості чи економії, але при цьому суперечать фундаментальним правовим цінностям (наприклад, справедливості, рівності, правам людини)? Зокрема — чи передбачається скасування або зменшення гарантій захисту через автоматизацію? Вкажи конкретні норми та оціни їх конфліктогенність.”

6. Промпт для виявлення використання закритих ШІ без механізмів контролю. Сторони конфлікту: Парламент і Приватні технологічні компанії: “Чи передбачає цей закон використання комерційних, закритих систем штучного інтелекту (наприклад, розроблених приватними компаніями) для реалізації державних функцій? Чи передбачено механізми незалежного аудиту, верифікації алгоритмів чи доступу до логіки рішень? Якщо ні — вкажи статті, що створюють ризик втрати суверенного контролю над правовим процесом.”

7. Промпт для виявлення загрози для майбутніх поколінь через закріплення тимчасових патернів. Сторони конфлікту: Поточне покоління депутатів і майбутні покоління суспільства: “Чи містить цей законопроект положення, засновані на аналізі короткострокових даних (наприклад, соціальні мережі, тимчасові кризи), які можуть бути закріплені як довгострокові правові норми через автоматизацію чи використання ШІ? Чи є ризик, що такі норми стануть перманентними обмеженнями прав у майбутньому? Оціни потенційний вплив на права наступних поколінь.”

Ці промпти становлять основу для систематичного, проактивного парламентського контролю за застосуванням ШІ в законодавстві. Вони дозволяють не лише виявляти потенційні ризики, але й формулювати конкретні пропозиції щодо їх усунення, забезпечуючи баланс між технологічним прогресом і збереженням правових цінностей. У наступному розділі пропонується фреймворк безкодового програмування, який дозволяє трансформувати ці промпти з текстових запитів у формалізовані логічні конструкції, придатні для масштабування та інтеграції в офіційні процедури правотворчості.

Застосування фреймворку безкодового програмування для формалізації промптів у парламентському контролі за ШІ

У попередніх дослідженнях авторами було запропоновано та обґрунтовано концепцію фреймворку безкодового програмування [10] як інструменту для структурування взаємодії з генеративними моделями штучного інтелекту (ШІ) у правовій сфері [вказати номер джерела у списку літератури, наприклад: [11]]. Цей підхід передбачає трансформацію природної мови в логічно формалізовані конструкції, аналогічні базовим примітивам мов програмування — “Умова”, “Цикл” та “Функція”. На відміну від традиційного пром프트-інжинірингу, заснованого на евристичних формулюваннях, запропонований фреймворк забезпечує передбачуваність, відтворюваність та системність аналізу, що є необхідною умовою для використання ШІ в офіційних процедурах правотворчості та парламентського контролю.

У контексті конфліктології ШІ, цей фреймворк виконує функцію семантичного інжинірингу — перетворення правових конфліктів на формалізовані логічні системи, придатні для автоматизованого аналізу. Кожен із семи розроблених промптів, спрямованих на виявлення специфічних для ШІ конфліктів, було модифіковано відповідно до принципів цього фреймворку, що дозволило перейти від текстових запитів до структурованих промптових систем з чітко визначеною логічною архітектурою.

Так, наприклад, промпт для виявлення упередженості через навчання ШІ на дискримінаційних даних (конфлікт між громадянами та державою) було перетворено на логічну систему, що містить примітив “Умова” (перевірка наявності в законопроекті

положень про використання ШІ) та функціональну абстракцію (аналіз потенційних механізмів дискримінації, оцінка конфліктогенності, пропозиції щодо правок). Ця структура забезпечує, що відповідь моделі не буде випадковою, а буде відповідати чітко визначеному протоколу аналізу, аналогічному юридичній експертизі.

Аналогічно, промпт для виявлення “чорного ящика” (конфлікт між судовою та адміністративною владою) було доповнено примітивом “Цикл”, що передбачає послідовний аналіз кожної норми, пов’язаної з індивідуальними адміністративними рішеннями. Це дозволяє систематично перевірити всі потенційно ризикові положення, що особливо важливо в умовах великих законопроектів зі складною структурою. Композиція цього циклу з умовними конструкціями (чи передбачено пояснення рішення?) створює багаторівневу систему контролю, яка імітує логіку юридичного аналізу з урахуванням принципів верховенства права, прозорості та підзвітності.

Формалізація промптів за допомогою цього фреймворку має суттєве наукове та практичне значення для юридичної науки. По-перше, вона дозволяє інституціоналізувати процес парламентського контролю за ШІ, перетворивши його з інтуїтивного на системний. По-друге, такі структуровані промпти можуть бути інтегровані в офіційні процедури експертизи законопроектів, ставши частиною регламенту профільних комітетів. По-третє, вони створюють основу для розробки платформи підтримки прийняття рішень, яка забезпечуватиме депутатів та аналітиків об’єктивними, відтворюваними інструментами правового аналізу.

Важливо підкреслити, що застосування фреймворку безкодового програмування не зводиться до технічної оптимізації, а є методологічним кроком у розвитку конфліктології ШІ як наукової дисципліни. Він дозволяє формалізувати правові ризики, зробити їх кількісно та якісно вимірними, а також створити універсальну мову взаємодії між юристами, полісі-мейкерами та розробниками ШІ. Це, у свою чергу, сприяє збереженню демократичних принципів, верховенства права та захисту основних прав і свобод у епоху масового впровадження інтелектуальних технологій.

Таким чином, представлені в роботі структуровані промпти, побудовані за принципами безкодового програмування, становлять не просто інструментарій, а новий тип правової інфраструктури — систему проактивного контролю, засновану на логічній прозорості, повторюваності аналізу та чіткому визначенні суб’єктів конфлікту. Це дозволяє перейти від реактивного реагування на наслідки втручання ШІ до проактивного управління правовими ризиками на найраніших етапах законотворчості.

Методологія формалізації контролю конфліктів ШІ за допомогою структурованих промптів

Для забезпечення системного та проактивного контролю за впровадженням штучного інтелекту (ШІ) в законодавчу сферу було розроблено комплексний методологічний підхід, заснований на конфліктології ШІ та семантичному інжинірингу (Рис. 1). Цей підхід передбачає трансформацію абстрактних правових ризиків у конкретні, відтворювані та об’єктивні інструменти аналізу, придатні для використання в умовах реального правотворчого процесу. Основним результатом цієї методології є розробка семи структурованих промптів, кожен з яких спрямований на виявлення специфічного типу конфлікту, пов’язаного з унікальними характеристиками ШІ.

Кожен промпт розроблено за принципами фреймворку безкодового програмування, який було описано в попередніх дослідженнях [вказати номер джерела]. Цей фреймворк передбачає формалізацію природної мови шляхом застосування трьох базових логічних примітивів: “Умова” (If-Else), “Цикл” (For-Loop) та “Функція” (Abstraction). Такий

підхід дозволяє перетворити інтуїтивні запити в семантичні системи, що мають передбачувану логічну архітектуру, відтворюваність і можливість масштабування. Це є критично важливим для юридичної науки, де вимоги до об'єктивності, системності та підзвітності є пріоритетними.

Процес розробки промптів є ітеративним. На першому етапі визначено сім ключових конфліктів, специфічних для ІІІ, кожен з яких визначено як взаємодія між чітко визначеними суб'єктами права (наприклад, громадяни і держава, парламент і виконавча влада, депутати і генеративний ІІІ). Це дозволяє уникнути декларативних оцінок і зосередитися на конкретних правовідносинах, які підпадають під ризик порушення.

На другому етапі було сформульовано початкові версії промптів на основі цих конфліктів. Далі, використовуючи LLM, яка була попередньо інформована про логіку фреймворку, було здійснено трансформацію початкових промптів у структуровані семантичні системи. Цей процес включав:

- Визначення точок розгалуження логіки (“Умова”);
- Встановлення циклічних операцій для масового аналізу положень (“Цикл”);
- Інкапсуляцію завершальних дій (узагальнення, оцінка, пропозиції) у вигляді функцій (“Функція”);
- Встановлення чіткого вихідного формату відповіді для забезпечення стандартизації.

Наприклад, для конфлікту між правою спільнотою та технократичною логікою ІІІ (пов’язаного з переоптимізацією норм заради “ефективності”) було розроблено промпт, який містить:

- “Цикл” для аналізу всіх положень, що містять терміни, пов’язані з оптимізацією;
- “Умову” для розгалуження аналізу залежно від того, чи призводить норма до зменшення правових гарантій;
- “Функцію” для узагальнення результатів, оцінки конфліктогенності та формування конкретних пропозицій щодо правок.

Ця стандартизація дозволяє інтегрувати промпти в офіційні процедури експертизи законопроектів, створюючи основу для автоматизованої системи парламентського контролю. Такі промпти можуть використовуватися аналітиками профільних комітетів, депутатами, юридичними радами та державними експертами для проактивного виявлення потенційно небезпечних положень ще до їхнього прийняття.

Важливою особливістю методології є її відкритість до зворотного зв’язку. Отримані результати аналізу можуть бути оцінені експертами, на підставі чого можуть вноситися корективи як у початкові, так і у структуровані промпти. Це забезпечує постійне вдосконалення інструментарію, роблячи його більш чутливим до нових форм правових конфліктів, що виникають із розвитком технологій ІІІ.

Таким чином, запропонований підхід не лише забезпечує проактивне виявлення ризиків, але й закладає основи для інституціоналізації конфліктології ІІІ як наукової дисципліни та практичного механізму правового контролю. У наступному розділі наведено результати практичного застосування цих структурованих промптів до двох реальних документів, що підтверджує їхню ефективність та практичну цінність.

Центральним елементом запропонованої методології є її ітеративна природа, забезпечена системою багаторівневого зворотного зв’язку, що дозволяє постійно вдосконалювати як концептуальну основу, так і технічну реалізацію інструментарію. Ця

система зворотного зв'язку є не просто доповненням до основного процесу, а його необхідною умовою, що гарантує адаптивність, точність та наукову строгість підходу.

Процес розпочинається з практичного та наукового застосування структурованих промптів. Результати їхнього застосування — як у формі аналітичних висновків для профільних комітетів, так і у вигляді наукових досліджень та публікацій — стають вхідними даними для експертної оцінки. Саме на цьому етапі активізується перший ключовий зворотний зв'язок: дані про ефективність, точність та корисність отриманих результатів надходять до групи експертів, яка включає юристів, полісі-мейкерів, технологічних аналітиків та представників громадськості. Ця оцінка є основою для подальшої модифікації.

Далі, на основі отриманої експертної оцінки, відбувається розгалуження процесу. Якщо критика стосується логічної архітектури промпта — наприклад, виявлено недоліки у застосуванні примітивів “Умова”, “Цикл” або “Функція”, відсутність необхідних розгалужень чи помилки в композиції — активується зворотний зв'язок, спрямований на корекцію структурованих промптів. Цей етап передбачає формалізоване вдосконалення семантичної системи, що використовується для аналізу, з метою підвищення її надійності та відтворюваності.

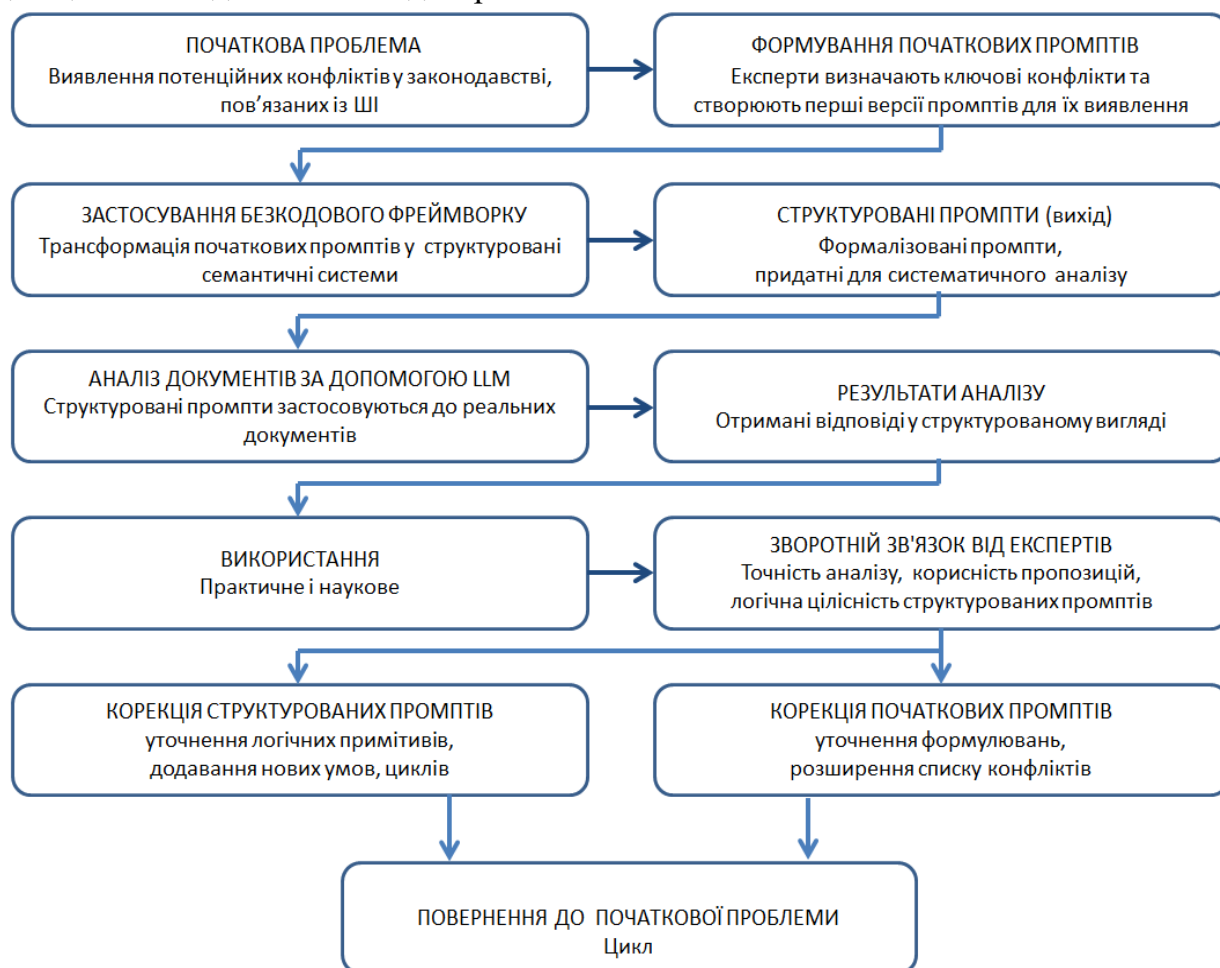

Рисунок 1. Методологія формалізації контролю конфліктів ШІ за допомогою структурованих промптів

Якщо ж експерти виявляють, що сама концептуальна основа промпта є неточною — наприклад, формулювання мети не охоплює всі аспекти конфлікту, визначено неповний перелік суб'єктів, або виникає новий тип конфлікту, що не був передбачений спочатку — активується інший напрямок зворотного зв'язку, спрямований на корекцію

початкових промптів. Це стосується конфліктологічної моделі як такої, тобто самого визначення конфлікту між суб'єктами права.

Зміни, внесені на концептуальному рівні, не можуть залишатися ізольованими. Вони обов'язково активують ключовий зв'язок між корекцією початкових і структурованих промптів, оскільки будь-яке вдосконалення концепції має бути відображено в її формалізованому втіленні. Це забезпечує цілісність системи: зміна на верхньому рівні (концепція) викликає відповідну зміну на нижньому (формалізація).

Остаточні вдосконалені версії, як початкових, так і структурованих промптів, повертаються до відповідних етапів основного процесу. Вдосконалені структуровані промпти інтегруються назад у аналітичний процес, замінюючи попередні версії. Аналогічно, оновлені початкові промпти стають основою для подальшої роботи, що замикає ітераційний цикл. Таким чином, весь процес, представлений на Рис. 1, не є лінійним, а функціонує як замкнена система з негативним зворотним зв'язком, спрямованою на постійне зменшення помилок і підвищення точності аналізу.

Ця ітеративна структура перетворює методологію зі статичного інструментарію в динамічну систему знань, здатну адаптуватися до змін у технологічному ландшафті та правовій практиці. Вона забезпечує, що конфліктологія ІІІ залишається не просто теоретичною дисципліною, а живим, еволюціонуючим механізмом правового контролю.

Формалізація структурованих інструментів на основі фреймворку безкодового програмування

На основі визначених сімей специфічних для штучного інтелекту конфліктів було розроблено сім структурованих промптів, кожен з яких призначений для проактивного виявлення потенційно конфліктогенних положень у законопроектах та інших правових документах. Ці промпти не є результатом інтуїтивного формулювання, а отримані шляхом цілеспрямованого застосування фреймворку безкодового програмування через інтеракцію з генеративною моделлю штучного інтелекту (LLM). При цьому модель була попередньо інформована про логіку фреймворку, зокрема про три базові логічні примітиви — “Умова”, “Цикл” та “Функція” — і їхню роль у побудові формалізованих систем аналізу. Первинний промпт, спрямований на трансформацію ідей конфліктології ІІІ в практичні інструменти, містив чіткі вказівки щодо структури, параметризації, композиції та вимог до вихідного формату. Таким чином, остаточні промпти є результатом семантичного інжинірингу, де природна мова виступає як інструмент створення логічно збалансованих аналітичних систем.

Кожен із семи промптів побудовано як семантичну систему, відповідну принципам безкодового програмування, що забезпечує передбачуваність, відтворюваність та системність аналізу. Вони включають умовні конструкції для розгалуження логіки, циклічні операції для масового аналізу положень, а також функціональні абстракції для інкапсуляції складних аналітичних завдань. Це дозволяє використовувати їх як стандартизовані інструменти парламентського контролю, придатні для інтеграції в офіційні процедури експертизи законопроектів.

Для ілюстрації повної реалізації фреймворку нижче наведено детальний приклад структурованого промпту для конфлікту між правою спільнотою та технократичною логікою ІІІ (пункт 5), де чітко відображено застосування всіх трьох логічних примітивів у їхній композиції.

Промпт 5: Виявлення переоптимізації норм заради “ефективності”
Сторони конфлікту: Правова спільнота та технократична логіка ІІІ:

Проаналізуй наведений нижче текст законопроекту або норми на наявність положень, де “оптимізація” чи “ефективність” використовуються для зменшення правових гарантій, особливо через використання штучного інтелекту.

Крок 1: Цикл (For-Loop)

Спочатку виконай наступне для кожного положення, що містить слова: “оптимізація”, “ефективність”, “скорочення”, “автоматизація”, “підвищення продуктивності”:

Виділи повне формулювання.

Оціни, чи це призводить до обмеження прав або гарантій (наприклад, у сфері праці, соціального захисту, судочинства).

Крок 2: Умова (If-Else)

Далі застосуй умову:

Якщо норма зменшує гарантії заради ефективності:

- Вкажи конкретне положення.
- Оціни, як це суперечить фундаментальним правовим цінностям (справедливість, рівність, людська гідність).
- Наведи приклад потенційного конфлікту (наприклад, “робітник позбавлений відпустки через “оптимізацію” графіку”).

Якщо норма не порушує гарантій:

- Підтверди, що баланс між ефективністю та правами дотримано.
- Перевір, чи є механізми контролю за впровадженням.

Крок 3: Функція (Abstraction)

- У будь-якому разі:
- Склади перелік спірних норм.
- Оціни рівень конфліктогенності: низький / середній / високий.
- Запропонуй правки: наприклад, додати принцип “ефективність не може обмежувати конституційні права”.

Вихідний формат (структурована відповідь):

1. Перелік норм із аналізом.
2. Оцінка ризику технократичного утилітаризму.
3. Оцінка конфліктогенності.
4. Пропозиції щодо правок.

Ось текст для аналізу: [ВСТАВТЕ ТЕКСТ ЗАКОНОПРОЕКТУ АБО НОРМИ ТУТ]

Цей промпт демонструє повну композицію логічних примітивів:

- “Цикл” забезпечує систематичний перегляд усіх потенційно ризикових положень;
- “Умова” дозволяє розгалуження аналізу залежно від наявності порушення правових гарантій;
- “Функція” інкапсулює завершальну фазу – узагальнення, оцінку та пропозиції, що відповідає вищому рівню абстракції.

Подібна структура застосована до всіх семи промптів, забезпечуючи єдиний підхід до аналізу різних типів конфліктів. Вони можуть бути об’єднані в єдину систему парламентського контролю за ШІ, яка дозволяє не лише виявляти конфлікти, але й оцінювати їхню конфліктогенність, пропонувати правки та формувати звіти для профільних комітетів. Таким чином, запропоновані промпти становлять не просто набір інструментів, а нову форму правової інфраструктури, засновану на логічній прозорості,

формалізації та проактивному управлінні ризиками, пов'язаними із застосуванням штучного інтелекту в законодавстві.

Практичне застосування при аналізі законопроектів та стратегічних документів

Для підтвердження ефективності запропонованого підходу було проведено практичне застосування розроблених структурованих промптів до двох реальних документів: законопроекту громадської організації та стратегічного аналітичного матеріалу державного органу. Ці кейси демонструють, як інструменти конфліктології ШІ можуть бути використані для проактивного виявлення потенційно конфліктогенних положень на різних етапах правотворчого процесу — від ініціатив громадськості до підготовки державної політики.

Аналіз законопроекту “Про використання штучного інтелекту в закладах вищої освіти” (Українська студентська ліга)

Першим об'єктом аналізу став законопроект, розроблений Українською студентською лігою [12], який пропонує правову рамку для впровадження ШІ в освітній процес. Для його оцінки було використано структурований промпт №5, спрямований на виявлення ризику технократичного утилітаризму через переоптимізацію норм заради “ефективності”.

Аналіз виявив, що, незважаючи на прогресивну спрямованість документа (підвищення доступності освіти, індивідуалізація навчання, етичні принципи), у ньому містяться положення, що можуть призвести до порушення основних прав студентів. Зокрема, норма про можливість використання ШІ для автоматизації системи оцінювання була визнана потенційно конфліктогенною. Відсутність чітких гарантій щодо прозорості алгоритмів, механізмів апеляції та участі людини у фінальному рішенні створює ризик втрати права на справедливую оцінку, особливо для студентів з особливими освітніми потребами.

Оцінка конфліктогенності була визначена як середня, з потенційним конфліктом між студентами, викладачами та адміністрацією закладів вищої освіти. Джерелом конфлікту є протиставлення технологічної логіки (швидкість, ефективність) та правової логіки (справедливість, індивідуальний підхід). Потенційні наслідки включають масові скарги, судові позови та втрату довіри до освітньої системи.

На підставі аналізу було запропоновано п'ять конкретних правок:

1. Обмеження ролі ШІ в оцінюванні лише допоміжною функцією, з фінальним рішенням викладача.
2. Закріплення права на пояснення логіки рішення ШІ.
3. Введення принципу, що ефективність не може обмежувати конституційні права.
4. Обов'язковий аудит усіх ШІ-систем, що використовуються в освіті.
5. Створення комітетів з етики ШІ на рівні МОН та ЗВО.

Цей кейс підтверджує, що навіть доброзичливі ініціативи, спрямовані на модернізацію державних інституцій, можуть мати приховані конфліктогенні наслідки, які можуть бути виявлені лише за допомогою систематичного аналізу, заснованого на конфліктології ШІ.

Аналіз “Білої книги з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри”

Другим об'єктом аналізу стала “Біла книга з регулювання ШІ в Україні”, розроблена Міністерством цифрової трансформації України [5]. Цей документ, хоча й не має нормативного статусу, вважається ключовим стратегічним матеріалом для

формування майбутньої правової політики. Для його оцінки було використано структурований промпт №3, спрямований на виявлення ризику “чорного ящика” — відсутності механізмів пояснення рішень, прийнятих ІІІ.

Аналіз показав, що документ усвідомлює існування ризиків, пов’язаних із автоматизованими рішеннями, зокрема в таких сферах, як працевлаштування, призначення державної допомоги та кредитування. Однак він не пропонує конкретних правових гарантій, які б забезпечили прозорість алгоритмічних рішень. Зокрема, відсутні положення, що передбачають:

- обов’язкове пояснення логіки рішення для особи,
- доступ до даних, використаних системою,
- незалежний аудит алгоритмів,
- обов’язкову участь людини у фінальному рішенні.

Хоча документ згадує такі інструменти, як маркування ІІІ-систем та контроль людиною, вони представлені як добровільні або рекомендаційні механізми, а не юридичні зобов’язання. Це створює серйозний ризик порушення статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод, яка гарантує право на справедливий суд, зокрема — право на обґрунтування рішення.

Оцінка ризику була визначена як висока, оскільки відсутність обов’язкових гарантій може призвести до системної непрозорості державних рішень, що приймаються з використанням ІІІ. На підставі аналізу було запропоновано п’ять ключових правок для майбутнього закону про ІІІ:

1. Закріплення права на пояснення рішення ІІІ.
2. Встановлення обов’язкового аудиту алгоритмів.
3. Заборона остаточних автоматизованих рішень у справах, що стосуються основних прав.
4. Створення механізму оскарження з доступом до даних.
5. Формування державного реєстру ІІІ-систем, що використовуються в державному управлінні.

Цей кейс демонструє, що навіть високорівневі стратегічні документи, розроблені державними органами, можуть містити прогалини в забезпеченні правових гарантій. Виявлення цих прогалин на ранніх етапах є критично важливим для запобігання майбутнім конфліктам між громадянами та державою.

Таким чином, обидва кейси підтверджують високу практичну цінність запропонованого підходу. Структуровані промпти, побудовані за принципами безкодового програмування, дозволяють систематично виявляти приховані конфлікти, пов’язані з унікальними характеристиками ІІІ; надавати конкретні, відтворювані та обґрунтовані рекомендації щодо правок; забезпечувати проактивний парламентський контроль за впровадженням технологій.

Особливо важливим є те, що інструментарій ефективно працює як з нормативними актами, так і з аналітичними документами, що робить його універсальним інструментом для всіх етапів правотворчого процесу. Результати аналізу свідчать про те, що конфліктологія ІІІ не є абстрактною теорією, а має реальне застосування для забезпечення демократичного, етичного та правового контролю в епоху штучного інтелекту.

Висновки

У межах цієї роботи розроблено і обґрунтовано комплексний підхід до виявлення та аналізу правових конфліктів, що виникають внаслідок застосування штучного

інтелекту в законодавстві, з акцентом на тих конфліктах, які є специфічними саме для інтелектуальних систем. Центральним теоретичним досягненням статті є формалізація нової наукової парадигми — конфліктології штучного інтелекту — як окремого напрямку правової науки, спрямованого на системне дослідження соціально-правових колізій, що породжуються унікальними характеристиками ШІ, такими як самонавчання, генерація нового змісту, автономність, непрозорість логіки прийняття рішень (“чорний ящик”) та здатність до прогнозування на основі кореляцій, а не причинно-наслідкових зв’язків. Ця дисципліна виходить за межі традиційного правового аналізу, оскільки вимагає не просто інтерпретації норм, а передбачення їхньої динамічної взаємодії з адаптивними технологічними системами, які можуть змінювати своє поведіння в часі та впливати на саму природу правовідносин.

Суть виконаної роботи полягає в тому, щоб трансформувати абстрактні ризики в конкретні правові конфлікти, чітко визначені як взаємодія між суб’єктами права. У статті систематизовано сім ключових типів конфліктів, притаманних виключно ШІ, кожен з яких розглядається через призму конкретних суб’єктів: громадянин vs. держава, парламент vs. виконавча влада, суд vs. адміністрація, депутати vs. генеративний ШІ, правова спільнота vs. технократична логіка, парламент vs. приватні технологічні компанії, поточне покоління vs. майбутні суспільства. Такий підхід дозволяє уникнути декларативності та зосередитися на реальних правових відносинах, які підпадають під ризик порушення через втручання ШІ. Особливо важливим є те, що запропонована класифікація чітко відрізняє конфлікти, пов’язані з унікальними властивостями ШІ, від тих, що можуть виникати в будь-яких системах автоматизації, що забезпечує точність правової кваліфікації.

Наукова новизна роботи полягає в інтеграції конфліктологічного аналізу з практикою правотворчості через розробку семи структурованих промптів, які виступають як інструменти парламентського контролю. Ці промпти не є просто текстовими запитам до генеративних моделей — вони побудовані за принципами логічної формалізації, що включає умови, цикли та функції, і тому можуть розглядатися як семантичні системи, придатні до відтворення, тестування та масштабування. Такий підхід дозволяє перетворити природну мову в інструмент системного правового аналізу, що становить новий етап у взаємодії юриста з технологією. Це, у свою чергу, закладає основи для дисципліни “логіки промптів” — нової галузі правового інжинірингу, де промпти стають аналогами юридичних норм, але призначені для взаємодії з ШІ.

Практична цінність роботи підтверджена шляхом застосування розроблених промптів до реальних документів — законопроекту Української студентської ліги та “Білої книги з регулювання ШІ в Україні”. У обох випадках виявлено потенційно конфліктогенні положення, які не були очевидними на перший погляд. Зокрема, у законопроекті про освіту виявлено ризик технократичного утилітаризму через передачу функцій оцінювання студентів без механізмів людського контролю та пояснення рішень. У “Білій книзі” виявлено високий рівень конфліктогенності через відсутність обов’язкових гарантій прозорості алгоритмічних рішень, що створює реальний ризик порушення права на справедливий суд. Ці приклади свідчать про те, що запропонована методологія ефективна для проактивного виявлення правових ризиків на етапі формування політики та правотворчості.

Перспективи розвитку конфліктології ШІ пов’язані з інституціоналізацією запропонованого підходу в рамках парламентської діяльності. Можливе створення спеціалізованого комітету з етики ШІ, впровадження обов’язкової експертизи законопроектів за допомогою структурованих промптів, а також розробка реєстру ШІ-

систем, що використовуються в державному управлінні. Крім того, методологія може бути розширена на інші сфери — судочинство, правоохоронну діяльність, регуляторну політику, — де також існує високий ризик виникнення конфліктів, специфічних для ШІ. У майбутньому можлива інтеграція промптів у офіційні інформаційні системи Верховної Ради, що дозволить автоматизувати попередній аналіз законопроектів на предмет конфліктогенності.

Використана література

1. Ebert, I., 2024. Responding to unusual government request for user data: How tech companies make sense of human rights. *Big Data & Society*, 11(1), p.20539517241232638. DOI: 10.1177/20539517241232638
2. Shackelford, S.J., Asare, I.N., Dockery, R., Raymond, A.H. and Sergueeva, A., 2021. Should We Trust a Black Box to Safeguard Human Rights?. *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs*, 26(1), pp.35-88. DOI: <https://www.jstor.org/stable/48774493>
3. European Commission. (2020). White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust. Brussels: European Commission. URL: https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en
4. Council of Europe. (2024). Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. ETS No. 225. URL: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence>
5. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри». (2024). URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Регулювання_ШІ.pdf
6. Zuboff, S., 2023. The age of surveillance capitalism. In *Social theory re-wired* (pp. 203-213). Routledge. ISBN 1003320609
7. Citron, D.K., 2007. Technological due process. *Wash. UL Rev.*, 85, p.1249. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/walq85&div=38&id=>
8. Binns, R. (2018). Fairness in machine learning: Lessons from political philosophy. In *Conference on fairness, accountability and transparency* (pp. 149-159). PMLR. URL: <https://proceedings.mlr.press/v81/binns18a.html>
9. Villasenor, J., 2023. Generative Artificial Intelligence and the practice of Law: Impact, opportunities, and risks. *Minn. JL Sci. & Tech.*, 25, p.25. URL: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/mipr25&div=22&id=>
10. Dmitry Lande, Leonard Strashnoy. Semantic AI Framework for Prompt Engineering. SSRN Preprint: 5172867, DOI: 10.2139/ssrn.5172867 (May 08, 2025). - 14 p.
11. Ланде Д.В., Фурашев В.М. Застосування фреймворку безкодового програмування при вирішенні завдань парламентського контролю. // *Інформація і право*, 2025. - N 2(53). - С. 88-103. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.2\(53\).334055](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.2(53).334055)
12. Ukrainian Students' League (USL). (2023). Законопроект про використання штучного інтелекту в ЗВО. Отримано з <https://www.usl.org.ua/usl-news/noviy-zakonoprojekt-pro-vikoristannya-shtuchnogo-intelektu-v-navchalnih-zakladah>

~~~~~ * * * ~~~~~